

Carmen Martín Gaité
Regina-Zăpezilor

Colecția
Desenul din cover

CARMEN MARTÍN GAITE este una dintre cele mai importante și mai energice scriitoare ale literaturii spaniole. A fost distinsă, printre altele, cu Premiul Nadal și Premiul Principele de Asturia pentru Literatură. Printre scrierile sale figurează romanele *Entre visillos* (1957), *Ritmo lento* (1963), *Retahílas* (1974), *Fragmentos de interior* (1976), *El cuarto de atrás* (1978), *Cuentos completos* (1978, 1994 și 2005), *El castillo de las tres murallas* (1981), *El pastel del diablo* (1985), *Dos relatos fantásticos* (1986), *Sibyl Vane* (1989), *Caperucita en Manhattan* (1990), *Nubosidad variable* (1992), *Dos cuentos maravillosos* (1992), *La Reina de las Nieves* (1994), *Lo raro es vivir* (1997), *Irse de casa* (1998), *Los parentescos* (2000), eseurile *El proceso de Mancanaz: historia de un empalamiento* (1970), *Usos amorosos del dieciocho en España* (1973), *El conde de Guadalhorce, su época y su labor* (1976), *Usos amorosos de la Postguerra española* (1981), *El cuento de nunca acabar (notas sobre la narración, el amor y la mentira)* (1983), *Desde la ventana: enfoque femenino de la literatura española* (1987) și piesa de teatru *La hermana pequeña* (1999). A mai publicat volume de poezie, jurnale și culegeri de articole.

Carmen
Martín Gaité

Regina- Zăpezilor

Traducere
din limba spaniolă
de Mona Țepeneag

EDITURA
ART

Redactori: Georgiana Paraschiv, Mihaela Dobrescu
Tehnoredactor: Angela Ardeleanu
Copertă: Alexandru Daș

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MARTÍN GAITE, CARMEN

Regina-Zăpezilor / Carmen Martín Gaité; trad. de
Mona Țepeneag. – București: Art, 2012

ISBN 978-973-124-520-1

I. Țepeneag, Mona (trad.)

821.134.2-31=135.1

Această carte a fost publicată cu sprijinul financiar
al Direcției Generale a Cărților, Arhivelor și Bibliotecilor.

Carmen Martín Gaité, *La Reina de las Nieves*

Ediția în limba română, publicată în colaborare cu
Editorial Anagrama, prin Agenția Literară Livia Stoia

© Carmen Martín Gaité, 1994

© Editura ART, 2012, pentru prezenta ediție

Pentru Hans Christian Andersen,
fără colaborarea căruia această carte
n-ar fi fost niciodată scrisă.

Și în amintirea fiicei mele, pentru
entuziasmul cu care încuraja această
colaborare.

„Smulge-te din infern și în cădere
te vei opri pe acoperișul cerului.“

DJUNA BARNES,
Pădurea din noapte

Notă preliminară

Acest roman, la care am început să lucrez încă din 1975, a cunoscut un proces de elaborare plin de peripecii. Am început să-l scriu „de-adevăratelea“ în 1979, prin primăvară, și am lucrat conștiincios la el până pe la sfârșitul lui 1984, mai ales în toamna aceluși an, când am petrecut mai mult timp la Chicago. Eram acolo în calitate de profesor invitat și locuiam la etajul al șaptesprezecelea, într-un hotel vechi, Blackstone, cu ușă turnantă. Camera avea vedere spre lacul Michigan; îmi mutasem masa lângă fereastră și-mi petreceam acolo seri întregi lucrând. De aceea asociez mereu *Regina-Zăpezilor* cu senzația de frig și dezolare pe care mi-o dădea acel lac imens. Mi se pare că într-un interviu pe care l-am acordat la acea vreme am și vorbit de acest proiect literar pe care îl consideram destul de avansat, crezând că-l pot termina după întoarcerea la Madrid.

Și totuși, de prin ianuarie 1985, din motive strict personale, numai gândul la *Regina-Zăpezilor* îmi îngheța inima; așa că am îngropat acele caiete cât mai adânc în pământ, crezând că nu voi mai avea niciodată chef să le trezesc la viață.

Dar n-a fost deloc așa. Opt ani mai târziu, imediat după publicarea romanului *Nubosidad variable*, suferind de vidul pe care îl lăsaseră în urma lor Sofia Montalvo și Mariana León¹, mi-am reamintit de Leonardo Villalba cu o sfâșietoare nostalgie, ca atunci când

¹ Personajele romanului *Nubosidad variable* (n.tr.).

ai nevoie de sprijinul unui prieten căruia i-ai pierdut urma. Și pornești în căutarea lui, trebuind să faci față atâtor emoții neprevăzute, cum se întâmplă la orice reîntâlnire, ca un cuțit răsucit în rană.

Prin urmare, am început să caut caietele acelea; îmi aduceam perfect aminte cum arătau, dar nu reușeam deloc să dau de ele. De-a lungul celor trei zile de răscolit prin sertare, etajere și valize, căutarea devenea din ce în ce mai anxioasă și mai pătimașă. Când, în sfârșit, le-am găsit, am simțit o ușurare care m-a făcut să-mi dau seama cât de importantă era pentru mine povestea aceea, certitudine din ce în ce mai puternică după ce am început să le citesc în 1992, într-o seară de iulie, la Santander, hotărâtă fiind să n-o mai abandonez niciodată. Nu-mi mai aduceam aminte nici de cât scrisesem, nici de toate însemnările făcute ca s-o pot continua. Totuși, mai aveam mult de lucru și destule enigme de rezolvat. Aproape fără să-mi dau seama, m-am înhămat din nou la treabă și povestea a prins viață. Pentru simplul motiv că nu murise.

Am ținut să spun câteva lucruri despre acest proces mai ales pentru a preveni reacția acelor care, întrebându-mă „Și acum la ce lucrați?“, se miră întotdeauna când află că pentru un roman atât de complicat și de „special“ ca acesta mi-au trebuit mai puțin de doi ani ca să-l scot din pălărie. Și mai am un motiv: acțiunea se desfășoară la sfârșitul anilor '70; se înțelege de la sine din moment ce atunci mi-a venit ideea să-l scriu. Cred totuși că este important să amintesc acest lucru cititorului, deoarece nici localurile de noapte din Madrid, nici traiul într-un sat pierdut sau la închisoarea din Carabanchel nu mai sunt aceleași ca acum cincisprezece ani¹. Cincisprezece ani înseamnă mult timp. Trebuie să-i trăiești, ca să-ți dai seama.

Carmen Martín Gaité

¹ Cartea a fost scrisă în 1994 (n.red.).

Partea întâi

Moartea Rosei Figueroa

Ca aproape în fiecare seară, la apusul soarelui, doamna de la Vila Albă ieșea să se plimbe până la far. N-o însoțea nimeni niciodată. Se ținea dreaptă și mergea încet și frumos, cufundată parcă în tot felul de gânduri, cu privirea ațintită spre cine știe ce punct îndepărtat dintre nori și neluându-și ochii de acolo decât rareori, atunci când, traversând micul sat aflat la jumătatea drumului dintre Vilă și far, și-i îndrepta pentru scurt timp către vreunul din oamenii care se uitau la ea, răspunzându-le la salut cu un zâmbet fugitiv și distant.

Cu timpul, aparițiile ei, cu caracterul lor ritualic, și extraordinar, ajunseseră să facă parte, alături de fenomenele meteorologice, de muncile agricole și de diversele ceremonii care ritmează scurgerea vieții în orice comunitate rurală din zori și până-n seară, din urzeala aceea din care sunt țesute conversațiile de zi cu zi. Așa încât, dacă n-o vedeau trecând, sătenii simțeau că le lipsește ceva, ca și cum, bunăoară, *don Ambrosio* n-ar fi venit să țină slujba de duminică și nici n-ar fi catadicsit să dea vreo explicație după aceea. Se găsea întotdeauna cineva care să-i remarce absența, și atunci un fel de umbră neliniștitoare se așternea asupra muncilor agricole pe terminate, a cinei modeste, a întoarcerii vitelor de la pășune sau a veseliei din cârciuma de lângă primul povârniș al coastei care duce la farul părăsit.

Cârciuma asta era și pe post de prăvălie, ținând mezaluri, unelte, vase, lumânări și tutun. Așa se face

că în spatele tejghelei din lemn de brad pe care era etalată marfa se făcea cafea, se tăia brânză și se serveau băuturi clienților obișnuiți, mult mai numeroși la căderea serii. Unii preferau să rămână în picioare și să bea la tejghea, uneori în tăcere, alteori discutând între ei, cu cârciumăreasa sau cu femeile care intrau să cumpere câte ceva ori așa, pur și simplu, sub pretextul că-și caută bărbatul să-l ia acasă, dar de fapt ca să se bucure de căldura adunării.

Când nu-și găseau bărbatul în încăperea unde se afla tejgheaua, femeile treceau în cealaltă încăpere, din dreapta, despărțită de prima printr-un zid pe care erau agățate mai multe calendare, o plasă de pescari și un vechi ceas cu cadru octogonal dintr-un lemn înnegrit. Era o cameră cu bănci înguste și două mese mari din lemn de brad foarte uzat, în jurul cărora se strâneau băutorii cei mai înverșunați, care beau cu gesturi domoale și solemne, precum și pasionații de *mus*¹ și de domino. Acolo, în fumăraia de tutun și la lumina unui lung tub de neon care împărțea tavanul în două, mai mereu se găsea câte cineva care, mai devreme sau mai târziu, profitând de o pauză de joc, să se uite lung pe fereastra dinspre drum și să spună: „Azi n-a trecut doamna.“ Iar în urma tăcerii care se așternea întotdeauna după anunțarea acestei vești, altul putea să adauge ceva în legătură cu vremea, ca atunci când se vorbește despre recoltă; putea, de pildă, să spună ceva de genul: „Și nici măcar n-a plouat azi.“ Dar de obicei comentariile se opreau aici, pentru că tot ceea ce avea legătură cu ea impunea un fel de respect.

De când cumpărase și reparase, cu câțiva ani în urmă, Vila Albă, închisă cu șapte lacăte după moartea fostei proprietare, de frică să nu fie luați drept fanteziști, puțini îndrăzneau să adauge informații serioase la

¹ Joc de cărți foarte popular în Spania (n.tr.).

cele câteva lucruri care se știau în legătură cu viața ei personală: cică venea din Brazilia, unde rămăsese văduvă după un moșier bogat, aparent n-avea nici o legătură cu satul, nu avea copii, iar soțul ei sau ea sau amândoi rămăseseră (din motive de afaceri?) destul de buni prieteni cu singurul fiu al *doñei* Inés Guitián, doamna care era îngropată aici, în cimitirul din sat, „doamna dinainte“, cum începuseră să-i spună unii la un timp după sosirea celeilalte, care intrase în posesia vechii case închise cu ziduri groase acoperite de mușchi pe care le escaladau uneori copiii mai îndrăzneți, nu atât să fure fructe din livadă, cât să se plimbe ușor nedumeriți și fascinați printre statuile, glorietale și labirinturile de merișor din imensa grădină părăsită, unde păsările cântau altfel, iar săritura unei broaște, lunecușul unui șarpe sau zbenguiala unei șopârle îți produceau o surpriză neobișnuită.

Fiul *doñei* Inés Guitián locuia la Madrid, deși unii spuneau că e mai tot timpul în călătorie; dar din seara aceea îndepărtată de toamnă, când venise să asiste la înmormântarea mamei sale, lăsând Vila Albă ferecată bine, nu mai pusese piciorul pe acolo decât la ceva timp după ce actuala stăpână o reparase și se mutase în ea, aparent pentru totdeauna.

Cam pe atunci, după această primă vizită, au început să umble în sat, deși doar în surdină, diferite zvonuri, născocite de fantezia unor oameni atrași de poveștile senzuale, macabre sau miraculoase. Cert este că și atitudinea acelui călător întors pe meleagurile natale dădea apă la moară tuturor acestor zvonuri, mai ales dacă ținem cont de faptul că vizita inițială n-a fost nici pe departe singura vizită făcută doamnei de la Vila Albă și că în cursul acestor vizite – nu atât de frecvente încât să nu mai surprindă pe nimeni, dar nici atât de rare încât să pară excepționale – a fost văzut în sat de foarte puține ori și doar o singură dată a stat de vorbă cu cineva care-l recunoscuse.

Era o dimineată de aprilie, aproape în zori, iar el ieșea din Vilă îndreptându-se cu pași domoli spre cimitir, ținând în mână un buchet de dalii proaspăt tăiate. O bătrână din sat, care slujise ca femeie de serviciu și grădinăreasă pe când trăia răposata doamnă, avea să povestească ulterior că, văzându-l intrând atât de devreme pe poarta cimitirului, mărginită de stâlpi de piatră cu ghivece de bronz în vârf, l-a recunoscut și a dat să i se arunce în brațe plângând.

– Dar nu m-a lăsat, pricepi, nu m-a lăsat. Să-mi cadă brațele, și mai multe nu, pricepi, parcă făceam ceva necuviincios. Și el, serios la culme, fără să miște un deget, de parcă ar fi văzut o stafie, deși el mi s-a părut mai degrabă că aduce a stafie. A slăbit și i-a căzut părul.

– Dar i-ai spus cine ești?

– Da' n-a fost nevoie, femeie, că doar mi-a zis chiar el „Bună, Rosa“ de cum m-a văzut și m-a întrebat de Ramón, la care eu i-am spus că a murit acum două ierni. Iar el: „Ce să-i faci, îmi pare tare rău“ și că ce face Tola.

– Păi, atunci?

– Da' foarte serios, cu ochii în pământ, ceea ce e foarte neplăcut, gândește-te și tu, parcă se grăbea, și stăteam uite așa în picioare, unul în fața celuilalt, eu, atât de zăpăcită, că mai-mai să-mi cadă legătura de vreascuri de pe cap, am pomenit de maică-sa, care se purta ca o sfântă, și l-am întrebat da' băiatul ce mai face, ce nerecunoscător, cum de n-a mai trecut el niciodată să vadă pe nimeni, după ce m-am îngrijit atâta de el și i-am spus atâtea povești, Maică Precistă, n-am mai văzut așa copil, nu se mai sătura de povești, și după aia tot voia să afle dacă ce i-am povestit se întâmplase de-adevăratelea, și în ce țară, și când.

– Și de băiat ce ți-a spus?

– Mai nimic. Nu ți-am zis, aproape că n-a deschis gura. A făcut o mutră cam ciudată când am pomenit de el, că nu mai stă cu ei, că e bine, ce mai tura-vura, mai nimic.

– Așa o fi, ce să zic. Dar că e bine nu prea-mi vine să cred. Mie mi-a ajuns la urechi că, după ce-a moștenit-o pe bunică-sa, a apucat-o pe căi greșite, că nimic nu-i mai rău pentruăștia tineri decât răsfațul și să se pome-nească plini de bani, mai ales în ziua de azi.

– Am auzit și eu, dar or fi minciuni, știi cum e gura lumii. Băiatul ăla era un înger, nu alta! Iar răsfațul nu i-a venit de la maică-sa, care nu l-a iubit niciodată, n-a iubit-o nici pe soacră-sa și n-a iubit pe nici unul din noi,ăștia de aici. Femeia aia era un sloi de gheață. Și tot timpul cu mania curățeniei și a microbilor, și să le fiarbă pe toate, și că la ea în țară se făcea așa și pe dincolo, se uita la noi ca la niște sălbatici. Ce să-ți zic, într-o vară, când mi-a spus să nu-l mai pup pe ăla mic, pentru că băgase de seamă că miros urât, n-o s-o uit cât oi trăi. De-aia zic, pricepi, că băiatul ăla era un înger, fiindcă doar el mi-a luat apărarea și a venit la mine când a văzut că m-au podidit lacrimile: „Nu plânge, Rosa, hai, n-o băga în seamă“, și se agăța de fustele mele, și ailaltă cu o mutră de-ți făcea frică: „Treci aici imediat, ți-am spus“, iar el a început să se zbată când a vrut să-l smulgă cu sila de lângă mine; ba chiar să urle că lui îi place cum miros eu și cum miroase bălegarul, și pământul, și gunoaiele puse pe foc și vacile și că nu mai vrea să-l dea cu apă de colonie. Doamne Maica Domnului, n-aș fi zis asta niciodată, nici nu știi ce bă-taie i-a tras, acolo pe loc, de față cu bărbatu-său și cu soacră-sa. În ziua aia, am plecat de la ei.

– Și ei?

– Lor le era frică de ea, pricepi, mereu le-a fost frică de ea. Mă rog, *doña* Inés nu voia să se bage, că doar ea nu știa de frica nimănui, iar din bărbatu-său a făcut ce-a vrut. Bine măcar că aia a fost ultima vară când a mai venit pe aici. Și, să știi, precis asta a avut legătură cu ceea ce și-au spus după plecarea mea, că ceva tot au zis ei, cum să nu zică nimic?, rămăseseră înmărmuriți, fără să crâcnească, pricepi, ca niște stane de piatră. Iar

ea s-a oprit din bătaie. Nu se aștepta la așa ceva, nici eu nu m-așteptam, dar era ca un râu care-și iese din albie. Vezi și tu, măcar a servit la ceva.

– Da' ce i-ai spus?

– Păi, că nu mai vreau s-o văd cât oi trăi, dar mă uitam fix în ochii ei, pricepi, fără nici o frică. I-am zis: „Una din noi e de prisos, ori dumneata, ori Rosa Figueroa, deci Rosa Figueroa, am înțeles“, și mi-am scos șorțul, și dusă am fost, era clar că n-o spun în glumă, *doña* Inés știe cu cine are de-a face. Mă rog, vreau să zic știa, săraca, Dumnezeu s-o aibă în pază, dar, de câte ori o pomenesc, mi se pare că o văd în fața ochilor. În sfârșit, ca să mă-ntorc la vorba mea, știind cu cine are de-a face, peste câteva zile a trimis după mine, dar numai după plecarea lor. De altminteri, eram și eu la curent, îi văzusem de dimineață trecând în mașină, că altfel nu mă-ntorceam acolo nici moartă, chiar îi spuseseam lui Ramón: „Mai bine mor de foame“; dar plecaseră doar ei, pe băiat îl lăsaseră. Iar ea n-a mai călcat pe acolo, așa că ceva s-o fi întâmplat între soacră și noră. N-am aflat nici până în ziua de azi, pentru că *doña* Inés știa să-și țină gura. Dar nici nu m-a certat. Atât mi-a spus: „Aprigă mai ești câteodată, Rosa!“; iar eu i-am zis: „Au și săracii mândria lor“, și m-am pus pe curățat cartofi; și asta a fost tot.

– Dar el parcă a mai venit, nu-i așa?

– Rar. Se duceau nu știu unde în timpul verii, iar pe băiat îl lăsau la bunică-sa destul de mult pentru că avea sănătatea șubredă, și doctorii spusese că aici e cel mai bine pentru el. Uneori venea să-l ia taică-su, alteori trimita șoferul, dar când se făcea toamnă de-a binelea. Ea n-a mai venit deloc, de parcă murise.

– O mai trăi sau o fi murit?

– Da' de unde, femeie, deunăzi i-am văzut poza într-o revistă de-a Antoniei, cu petrecerile care se dau în lumea bună, era îmbrăcată într-o rochie cu dita-mai decolteul; nu se vede c-au trecut anii peste ea. O

cheamă Gertrudis, dar ei îi ziceau altfel, nu-mi mai aduc bine aminte, că nu i-am auzit prea des numele pe-aici. *Doñei* Inés nu-i plăcea s-o pomenească nici de bine, nici de rău; băiatului i se părea ciudat, și așa era. Pe bunică-sa o tot bombarda cu întrebări, dar degeaba. După aia, când a mai crescut, nu mai vorbea nici el de maică-sa, își pierduse obiceiul de a pune întrebări și devenise mai serios, dar habar n-ai cum era el mic. Îmi aducea o carte uriașă cu hărți pe care o aveau în salonul cu pianul și-mi arăta locul de unde era maică-sa, undeva pe sus, un loc friguros, spunea el, deși nu fusese niciodată acolo, și tot întreba de ce nu s-a dus niciodată acolo. Îi cerea bunică-sii să-i spună povești de pe meleagurile acelea, iar el născocea altele. Era deștept foc, avea ochii ăia mari, era un înger, ce mai. Și ce-o mai iubea pe Tola!

Și așa își termina bătrâna Rosa povestirea, când avea timp să o termine, dacă nu cumva îi pleca ascultătorul înainte, insistând că în dimineața aceea, când îl văzuse cu buchetul de dalii în mână, fiul *doñei* Inés nu fusese propriu-zis antipatic cu ea, ci păruse mai curând tulburat de amintirea întâmplărilor din trecut, cuprins de tristețe și rușinându-se totodată să o arate. Povestea că până la urmă, văzând-o cum plânge întruna, și-a scos din buzunarul de sus al vestei o batistă foarte fină și bine călcată pe care i-a întins-o, iar ea s-a codit s-o desfacă și să-și sufle nasul pentru că mirosea atât de frumos, nu ca ea. Și doar când ajungea în acest punct intercala pentru prima oară scena atât de îndepărtată, dar care o ardea ca pe vremuri, cu străina aceea care avea mania curățeniei și era obsedată de mirosurile urâte și care și-a bătut copilul când acesta s-a încumetat să susțină sus și tare o părere diferită de a ei; iar alteori o lua iar de la capăt, cu toată istoria, fără să-și amintească ce mai povestise, pentru că bătrânii așa fac mereu, își pierd firul celor spuse și confundă ce au spus și ce n-au spus. Și tot așa, luând-o când înainte, când înapoi, recunoștea până la urmă că

tocmai amintirea acelei scene de demult a făcut-o să-și sufle nasul fără nici un regret, ba chiar cu satisfacție, în batista curată, murdărind-o de lacrimi și de mucii, mai bine mai târziu decât niciodată, deși nu era decât o răzbunare fără importanță! Și că, atunci când tatăl copilului căruia îi plăcea mirosul de grajd și-a luat rămas-bun de la ea fără s-o lase să-l însoțească la cimitir, ea a vrut să-i dea batista înapoi, iar el a spus că nu, s-o păstreze ca amintire. Și, zicând toate astea, vocea i se mai îndulcise.

– „În amintirea lucrurilor care nu se mai întorc niciodată, Rosa“, mi-a spus el. Și se uita la mine cu o mare tristețe, de parcă voia să mă sărute. Dar după aia, brusc, a plecat aproape în fugă, fără să-mi mai spună la revedere, ca un suflet prigonit de diavol. Doamne Dumnezeule, grea mai e și viața asta!

De câte ori povestea întâlnirea aceea, îmbogățind-o de fiecare dată cu noi detalii și ramificând-o prin multiplele divagații pe care subiectul i le trezea în memorie, Rosa scotea din buzunar batista aceea mare din țesătură fină, cu inițialele E.V.G. brodate într-un colț, ca să-și ștergă lacrimile care vor îngroșa râurile cu apele lor ce nu se întorc niciodată. Și când cobora în sat ca să-și spele rufele, freca batista de o piatră rotunjită și oblică cu mare grijă, punând-o separat de restul rufelor; deși uneori nu era cazul să fie atât de precaută pentru că nu ducea la spălat decât batista, care de-aia era întotdeauna atât de curată și de bine împăturită, că știa tot satul de batista Rosei. Și a lăsat cu limbă de moarte ca fața să-i fie acoperită cu ea când o fi s-o îngroape, ultima ei dorință care, câteva luni mai târziu, când a părăsit această lume pentru totdeauna, i-a fost îndeplinită cu respect și solemnitate de către ceilalți consăteni, fără să fi spus cineva ceva sau să fi schițat nici cel mai mic zâmbet. Dimpotrivă, o pomeneau cu cea mai mare gravitate, deoarece era un sat de oameni care se mândreau cu tradiția ancestrală a cultului pentru tot ceea ce e enigmatic, imaterial, misterios.

Din motive de aceeași natură, nimeni nu s-a mirat când, la câteva zile după înmormântarea Rosei Figueroa, preotul din sat a primit o sumă importantă de bani, angajându-se să nu dezvăluie numele expeditorului, pentru a acoperi cheltuielile necesare internării în azil a unicei nepoate a răposatei, o fată handicapată din naștere pe care părinții, plecați în America, o lăsaseră în grija bunicilor, până ce încet-încet o lăsaseră de izbeliște.

Toată lumea a recunoscut în spatele acelei sume de bani aceeași mână care-i întinsese Rosei batista cu care a fost îngropată. Iar această presupunere, la început o simplă bănuială, a devenit o certitudine în dimineața când a apărut pe drum o ambulanță, venind din orașul vecin, din care au coborât doi bărbați având sarcina de a o duce pe Tola, care la început se ghemuia cu ochii înspăimântați, agățându-se de gâtul vacii, dar care până la urmă, încurajată de vorbele și de purtarea blândă a infirmierilor, și-a schimbat complet atitudinea și a acceptat să iasă râzând și bătând din palme din cămăruța unde își petrecuse douăzeci și șapte de ani, și, odată urcată în mașină și ținând într-o mână o boccea sărăcăcioasă, saluta bucuroasă cu cealaltă mână lumea strânsă să asiste la plecarea ei.

– Plec în călătorie! striga ea. În călătorie!

Nu puține au fost femeile cărora le-au dat lacrimile când ambulanța a dispărut la prima cotitură a drumului, iar cei mai în vârstă și-au amintit în zilele următoare că Tola, când era mică, se juca vara cu nepotul *doñei* Inés Guitián, ăla despre care gura lumii spunea fără nici o dovadă că o luase pe căi greșite și care, după calculele celor competenți, ar fi mai aproape de treizeci decât de douăzeci de ani.

Cum era și firesc, mulți au presupus că singura explicație verosimilă era că vestea morții Rosei Figueroa ajunsese la generosul ei binefăcător prin intermediul doamnei de la Vila Albă. Binefăcător care, firește, a lăsat să treacă mult timp până s-a întors în sat. Sau, cel puțin, dacă s-a întors n-a știut nimeni.

II

În celulă sub razele lunii

Julián Expósito era ca un om care și-a pierdut umbra din momentul în care tovarășul lui de celulă a fost dus la Spitalul Penitenciar; dintr-odată se simțea vinovat. Chiar el îi împărtășise în seara dinainte paznicului de serviciu, poreclit „Gogomanul“, îngrijorarea sa cu privire la simptomele de amnezie și de totală desprindere de realitate, pe zi ce trecea mai alarmante, pe care le manifesta deținutul acela, precum și în legătură cu lucrurile atât de ciudate pe care le povestea. Îi spusese că a ajuns să-i fie frică să stea cu el în aceeași celulă, fără să-i dezvăluie însă adevăratele motive ale acestei frici.

Se lăsase noaptea și, stând în întuneric, își amintea scânteia de satisfacție răutăcioasă care se aprinsese în ochii bulbucați ai Gogomanului la auzul acestei informații, întrebările perfide pe care i le pusese și aerul de complicitate cu care îi dăruise la sfârșit un pachet de tutun șoptindu-i: „Stai liniștit, măi omule, nu-ți face griji, dacă-i nebun, l-or închide la balamuc.“ Nu-și găsea deloc somnul, chinuit cum era de crampe și de grețuri violente. Dar nu voia să se agite prea tare, ca să nu-și trezească tovarășul de celulă, căruia încerca să-i evite privirea de câteva zile. Stătea nemișcat, cu urechea ciulită la zgomotele care veneau din patul celălalt și care dovedeau că vecinul de celulă nu adormise, încercând cu greu să-și controleze neliniștea din ce în ce mai apăsătoare. Până când, năpădit de o sudoare rece, fu nevoit să se scoale ca să verse.